

ACC. N.R M. 14833:1-45.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: Västergötland ..... Upptecknare: Axel Johansson, Härild
Härad: Kinna ..... Berättare: olika personer; se uppt. bla-
Socken: O. Frösunda ..... Berättarens yrke: duns bakhöda!
Uppteckningsår: 1960 ..... Född år i

Hästsleden. s. 1-45.

M.M. 169

Skriv endast på denna sida.

*Domar!
Bif. uppteckn.*

ACC. N.R. M. 14833.

Åhaga, Hid den 12/3-60.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

NM 169

45

Till Folklivsarkivet Finngatan 8 Lund.

Insänder här med mina uppteckningar till frågelista I69. Hästseldon.

Vid kontroll av nima uppteckningar finner jag, att jag kanske har formulerat mina uppteckningar så, att det verkar, som om seldonen, åtminstone i vissa fall, blott hörde en gången tid till. I många fall är det också så. Åkselarna t,e,x,göres ingen nyanskaffning av numera. De som ännu finns kvar, är alltså från en gången tid.

Mina berättare och jag får solidariskt svara för uppgifterna, en för alla och alla för en. Det fanns knappast någon åtskillnad på berättarnas svar till frågeformulärets frågor och vad jag själv visste. Där som vi hade delade meningar, har jag angett detsamma i uppteckningarna. Det tillägg som jag har gjort, som ej var efterfrågat i frågeformuläret, har varit så allmänt här på orten, att jag tyckte det vara rättvist, att detsamma kom med i sammanhanget.

Jag hoppas att folklivsarkivet finner något av värde i mina uppteckningar, även denna gång.

Högaktningsfullt.

Axel Johansson
Axel Johansson.

Hästseldon, Frågelistan I69.

NM 169
1

Bogträn.

I. Bogträn har varit och är den dominerande benämningen här på orten. Någon av de andra nämnda benämningarna, torde knappast ha förekommit.

2. De bogträn, som nu är i bruk, och som har varit en lång tid tillbaka, liknar figur I. Figur 2 liknar de som användes i äldre tid. Figur I är de, som här på orten kallas för vermlandsselar, och de har varit ganska dominerande här på orten sedan 1900-talets början, åtminstone sedan omkring 1910. Även bogträn liknande figur 2 har funnits på senare tid, men de har ej alls varit så dominerande, som figur I. Nya selar, typ figur 2, är det nog knappast någon av ortens häst ägare, som köpt, sedan selar av typ I började att tillverkas och saluföras här. Selar (bogträn) av typ 2, har mest kommit hit till orten med halländningar, som köpt eller arrenderat gårdar här på orten.

Nu och troligen så länge tillbaka, som bogträn av figur I visar, har

2

anordningen för bröstremmens fästande varit, som figur I visar, allt-
så ett hak, över vilken den färdigspända remmen krängdes. I vissa
fall fanns det hästlägare, som ville ha en likadan anordning, som å
det bogträde, som figur I visar, som ej är någon ~~KÅ~~ hak på. Remmen
fick då trädas genom denna yggla för varje gång, som selen användes
och likaså spännes fast och spännes upp vid varje på och avselning.
Detta var en särskild säkerhetsåtgärd för att remmen ej skulle kom-
ma loss. Det fanns också sådana bogträn, med direkt hål i bogträdet,
för fastsättning am bröstremmen. Men båda dessa nämnda sätt, har va-
rit för säkerhetsåtgärder och har endast förekommit i undantagsfall.
Å den seltyp(bogträn) som figur 2 visar, var bröslänken fästad, som
figuren visar. Denna typ har dock ej varit särskilt populär här på
orten, och som jag förut nämnt, har den ej förekommit i något större
antal. På alla de bogträn, ~~KÅK~~ av den typ, som figur I visar, är det
hål i bogträdet, varigenom draglädret är dragit. De äldre bogträn,
liknade mycket figur två, alltså de som förekom här på orten, innan
de s.k vermlandsbogträna blev allmänna här. Fästet i bogräna torde

ej dock enligt berättaren Per Johansson varit lika med vad som figur 2 utvisar. Själva anknytningen av draglädret var mera mitt på bogträdet än vad figuren visar. Fästanordningen för draglädret var så gjort att det var lagt en järnskena som var nedfalsad å bogträdets insida. I denna järnskena var fastnitat dubbar som gick genom bogträdet och i dessa dubbar anordningen för dragremmens fästande. Bröstremmen skilde sig också från vad figur 2 utvisar. Den var lik figur 1, med den skillnaden att den ej var till att träda över ett hak, utan fästes som jag förut upptecknat i båda bogträdena, eller rättare den fick trädas genom båda bogträna. Denna bogträdstyp torde väl ej vara den första som använts här på orten, men den torde dock vara ganska gammal.

3. Något annat namn på dragremmen än dragrem, eller draglädret, torde ej ha förekommit här. På det gamla kindbo och ortsspråket här kallades det (dralärt).

4. Å alla arbetssselar av i dag och sedan ganska långt tillbaka är bogträna flata på baksidan. Detta torde de ha varit sedan det blev vanligt med lösa putor. Den gamla typen av arbetssselar, med fasta

putor å bogträna, var något runda och förtjockade på mitten. De s.k., åkselarna, lättare selar för finåkning, var ochså halvrunda och förtjockade på mitten.

5. De sintida bogträden är alla utrustade med lösa putor å arbetsselarna. Åkselarna eller vagnsselarna, som de ochså kallas, är i regel med fasta dynor. Dessa selar har dock ej förnyats eller gjorts några inköp av, på många år tillbaks, och numera inte alls. Dessa vagns eller åkselar fanns i så många typer, att det är svårt att ge en enhetlig bild av desamma. De fanns ochså med ~~WW~~ lösa putor.

Det fanns en särskilt fin typ av åkselar, med bogträdena av metall. Till dessa bogtränen av metall var det lösa putor, som likt de äkta arbetssselarna av vermlandstyp var helsydda, och fick trängas över hästens huvud, vid påselningen. Den fasta stoppningen kallades här för, bossning(fast bossning). Benämningen på lösputor var i stort sett krans(selakrans). Men även benämningen selaputa förekommer.

6. Den lösa putan anses vara senare än den fasta stoppningen. Någon bestämd tidpunkt eller årtal när den blev bruklig här på orten är svårt att ange, men troligen, åtminstone i vissa fall, under 1900.

talets början. Här är det troligt, att den lösa putan kom från Vermland. Inte i så fall att den köptes direkt därifrån, men sadelmakarna hade troligen fått idén därifrån. Till skillnad från de äkta vermlandsselarna, som hade lösa putor (kransar) som var hela, alltså sammansydda och fick vid av och påselningen trängas över hästens huvud, var de som tillverkades här på orten, ej sammansydda nedtill och med ett par remmar fastsatta vid bogträdet.

7. Som jag ovan upptecknat, var den lösputa eller krans, som här kallas för vermlandsmodeLL, tillverkad i ett stycke. Den hade också en upphöjd kant fram till, som bogträdet låg emot. Denna upphöjning fram till å kransen, var avsedd att förhindra, att bogträdet skulle glida av kransen, vilket dock ändå kunde hända, helst vid skogskörsor, när hästen fick hålla emot i utförsbackar och när det ej fanns fanns baksele, som tillsats å selen. Denna modell av lösputa (selkrans) har dock ej i större utsträckning förekommit här på orten. I regel var denna typ av lösputa stoppad med halm, och var alltså lätt, den användes mest till mindre hästar, som lätt blev brutna på nacken av den mera tyngre, i regel med svinhår stoppade lösputan.

Trots att den andra putan är fast vid bogträna benämnes den dock för lösputa, den är ochså blott fäst med ett par läderlappar, spikade eller med en smal rem med spännen. Denna typ av löskrans, är ej sammanknöpat nedtill, den slutar något innan bogträdenas nedra ända. Denna typ av kransar användes allmänt till bogtränen av den typ, som figur I utvisar. Materialet till en sådan krans är av läder och tyg. Läder på utsidan, alltså däremot, som bogträdet ligger, och tyg på insidan. Dom helt sammanhängande kransarna, som får trädas över hästens huvud, var i regel stoppade med halm. Detta material var ej så hållbart, men kransarna blev lätta och brände ej hästen så lätt. De andra kransarna var stoppade med svinhår, det torde ha varit det huvudsakliga materialet, som använts här på orten, men även nöthår kunde förekomma.

8. Både mina berättare och jag själv vet, att lösputa av filt har förekommit, men ingen av oss har i praktiken använt det. Både berättarna och jag har sett sådan filt, som användes till detta ändamål. Jag vill dock erinra mig, att på den gård där jag arbetade under min ungdom, det var åren 1916-21, fans en sådan lösputa av filt. Om jag

ej minns fel, brukade vi att använda denna om en häst blivit selbruten. Det skars då ett hål i filten, där som selbrottet var, för att skydda själva brottet. Om vi ensamt hade denna filt till bogträna, eller den lades på förut befintlig krans, kan jag ej riktigt minnas.

9. Om lösputan lades lös på hästen, eller om den är fastsatt vid bogträna, har jag vist på förhand gjort något uppteckningar om. Den lösputa(krans) som var helt sammanhängande, och som måste trädas över hästens huvud vid på och avselning, var alltså helt lös. I vissa fall kunde den dock fästas vid bogträna. Vid skogskörslor, som är särskilt påfrestande, kunde det hända, att i utförsstup, när hästen bogträna hårt får hålla emot, eller hastigt kastas framåt, att ~~KRANSEN~~, trots den valk, som finns fram till å kransen, gled av densamma. Den andra typen av lösputor, som ej är sammansatta ned till, är alltid fastsatta vid bogträna. Förr var de fästa både med dels remmar och ~~MÅ~~ spännen, dels med fastspikade läderlappar. Numera är de alltid fästade med remmar och spännen. Den helt sammanhängande kransen, den som allt så måste trädas över hästens huvud, kunde också fästas vid bogträna, men den var ej för detta avsedd, och det var endast ^{VIC} skogskörslor och

andra liknande, påfrestande körslor, som detta erfodrades. Repstumpar som fäste för lösputan vid bogträna, torde om det förekommit här på orten, vara mycket längesedan. Ingen av mina berättare eller jag själv, har hört omtalas att detta förekommit.

10. Värmlands, hallands och skåneselar, är de typer som mest har använts här på orten. Och i dag torde det i huvudsak vara värmlands som användes. Jämtlandsselle har aldrig varit omnämnd här på orten, och torde ej ha förekommit. Samtliga dessa typer har blivit uppkallade efter sin förmodade härkomst. Hallandsselar torde det dock ej vara många av ortens hästgäre här, som köpt, de har i regel kommit till orten här, med inflyttade hallänningar. Denna seltyp var ej passande för orten här. För jordbrukskörslor och för körning på ej förbackiga vägar, var de nog bra, men ej för skogskörslor och körning på mycket backiga vägar. Ortens sadelmakare har sedan värmlandsbogträna blev kända här på orten, alltid använt sig av dessa. Skåneselarna skulle enligt berättaren Gustav Lindkvist, vara bättre omtyckta här på orten, än hallands, men om de något har förekommit här, har det varit i ytterst få exemplar.

II. Egentligen är det två typer, som här på orten har blivit kallade värmlandsselar. Den som här på orten har blivit kallad värmlandsselle och villket det strängt taget ochså är, är troligen en efterapning av den ursprungliga värmlandsselen. Den första typen av värmelandsselar här på orten skilde sig endast från de senare och nuvarande genom lösputan. Lösputan(kransen) till dessa var av den hela typen, som fick tagas över hästens huvud vid på och avselning.

Bogträna till dessa selar var var av samma typ, som senare och som de nuvarande är, alltså att draglädren var dragna genom bogträdet och bröstremmen(bringremmen) fastgjordes över en hak. Det är alltså samma typ, som figur I utvisar. Till den första typen av värmelandsselar, som fanns här på orten, var dock bogträna något mera svängda nedtill, än vad figur I utvisar. Dessa bogtränen användes endast till den typ av löskrans, som fick trädas över hästens huvud. Den typ av värmelandsselle, med bogtränen, som figur I utvisar och med löskrans, som ej var sammanfogat nedtill och med remmar fastsatt vid bogträna och med bröstremmen ~~XXXX~~ fastsatt över bogträdets hak, som ochså figur I utvisar, är den typ av selar, som mest har använts och användes här

på orten. Med detta avses dock ej äldre tider. Före 1900 talets början, torde i stort sett här på orten, ha använts mest med hängjorda selar och enligt de uppgifter jag har kunnat inhämta härom liknade bogträna till dessa figur 2. Som jag förut angett var det dock en viss skillnad över fastsättningen av draglädren i bogträden. Fastställningen av draglädren skedde också på liknande sätt, som figur 2 utvisar. Dessa selar av äldre typ, var i regel med fasta putor och putorna stoppade med svinhår. Någon precis tidpunkt när värmlandsselet började att komma i bruk här på orten kan jag ej ange, men tro ligen i början på 1900 talet. Det är också möjligt att det varit tidigare. Ett större skogs och jordbruksbolag, som under den senare delen av 1800 talet och fram till 1914, var verksamma här, och som på stamgården Mölneby och på flera stycken utgårdar hade ett stort hästar
~~XXXXXX~~ antal och mycket med tunga skogskörsler, hade kanske före 1900 talet värmlandsselar. Jag har försökt att skaffa upplysningar om detta, men tyvärr så finns det ej så många av de gamla kvar, så jag lyckades ej att få någon säker uppgift om det. Att värmlandsselen blev och är den dominerande selen här på orten, torde mycket vara

beröende av, att det i början av 1900 talet var värmlänningar här på orten, som körde skog för det av mig förut nämnda Mölnby-Aktiebolag. I vad som denna sele skillde, skiljer sig, från andra selar är väl svårt att ange. Den är stark, kanske grövre och tyngre än andra typer, men också i samband härmmed, hållbar och oöm, den var passande för orten här, som i gången tid, hade mycket med skogskörler. Bogträna ansågs också för att ha god passform till hästens bog, vilket är erfordrigt vid skogs och andra hårda körningar. Skogskörarna från vämland, torde med säkerhet ha bidragit till, att denna seltyp blev den mest använda här på orten.

Däckel

I 2. Av de i frågeformuläret nämnda namnen, har däckel varit det mest begagnade namnet här på orten å arbetsselar. Benämningen på de finare åkselarna, var och är, både däckel och ranka (ranken). Benämningen ryggträd är av äldre datum och härleder sig från äldre tid. Selarna var då försedda med en däckel av trä. Här på orten har den kallats för såväl ryggträd, som trädäckel, mest allmänt för trädäckel. En sådan däckel brukade i regel att finnas på varje gård, även i nyare

tid och finns väl kanske ännu i dag. Platsens hembyggdsförening här har en sådan i sina samlingar. En sådan trädäckel var vid vissa tillfällen bra att ha. En häst kan bli öm och även bruten under däckelen. En trädäckel gick då många gånger bra att ta till ombyte, om man hade lättare körning. Den var lätt och brände ej, och den kunde byggas under med tyg eller filt så, att trycket blev ringa på det ömma eller brutna stället. Sådant förekom förr, fast ej så ofta, jag har själv varit med om att försöka köra brutna hästar på detta sätt ibland lyckades och ibland ej. En bruten häst bör helst, och fick väl och får ännu,stå på stallen till han läknar. Här på orten har det nog varit så, att man med olika namn, har avsett olika konstruktioner. Den däckel, som nu är och ganska längen har varit i bruk på arbetsselar är den, som har två stoppade putor, sammanhållna av en kort järnbåge, med ledgång vid bågens fästande mot putan. Den andra i frågelistan nämnda däckeln, torde här på orten ej förekommit på arbetsselar, men ändemot på åkselar. Till åkselar har det funnits en mängd av olika typer av däcklar. Namnet däckel avser ej här på orten, denna form av däckel, den brukar här att kallas för ranke.

Namnet däckel, är här på orten själva grundbenämningen på denna del av en sele, oavsett av vilken typ den är, arbets eller vagnssele.

De andra namnen, som förekommer, får mer betraktas, som underbenämning er. Ranke på åkselar och ryggträ eller trädäckel med ankspelning på tillverkningsmaterialet.

I4. De tidigaste däcklarna, som varit i bruk här på orten, enligt mina berättare och vad jag själv kan minnas och har hört omtalas, torde vara trädäcklarna. Dessa däcklar hade en hög järnbåge, som alltså gick högt över hästens manke. De var på utsidan beslagna med järnplåt, och vid bågens fastsättning i däckeln var det led. Trädäcklarna var troligen ej stoppade. Lösa ryggputor av tjockt tyg eller filt, kunde förekomma. Däcklar av ben eller horn, som väl troligen också har funnits här på orten innan trädäcklarna, har jag dock ej kunnat få något bevis om. Järnbågen till trädäckeln, liknade den, som på filmer och dyligt kan se, är förekommande i Ryssland och Finnland.

I5. De remmar som löpa från vardera ändan av däckeln ned i selringen och uppåra skaklar m.m., kallas här på orten för upphänge och även för upphänka.

16. På finare åkselar var det ganska vanligt, dock ej allmänt, att man använde en förbindelsetöm emellan betslet och däckeln. Den kallas stuptygel, men även för snöppeltöm. På åkselarna var denna stuptygel fästad, eller rättare yttryckt, den var fästad i däckeln och löpte igenom en på bogträdet, särskilt för detta ändamål fastsatt ring och så fästad i tränsringen. På arbetsselar var det ej så vanligt, som på åkselar, men förekom dock ganska mycket. När hästar köres för slätt och skördemaskiner är det bra att ha en sådan stuptygel, för att förhindra dem att äta samtidigt, som de drager maskinen. I detta fall kan det vara ganska olika med hästar. En del försöker knappast att äta under det de går för en sådan maskin, andra försöker ständigt med detsamma. En del hästar har också lätt för att snöbbla(snubbla) då är det mycket bra att ha en sådan stuptygel(snöbbeltöm). Många gånger kan det förhindra hästen, att ramla med näsan och munnen mot marken. På åkselarna var stuptygeln av läder eller något annat liknande matrial. På arbetsselarna blev det lite mera vad, som helst, en starkt snöre, en klen repstump m.m. På arbetsselen var stuptygeln fästad i däckeln och lades över bogträdets översta del och till

tränsen. Till hästar, som man använde stuptygel nästan dagligen, sattes en ring i bogträdet likt som på åkselarna. På den gård som jag arbetade under min uppväxt, hade vi en häst, som vi hade stuptöm å selen alltid. Den hästen var överbyggd fram. Med överbyggd menas, att frambenen lutar mera än normalt bakåt, och en sådan häst har lättare för att snöbbla, än icke överbyggda.

I7. Allmänt har det ej varit eller är, att man använt förbindelseremmar mellan däckel och bogträn, men dock i ganska stor utsträckning. Förr när hästen i motsats till nu, användes till alla körlor, såväl i skog, jord, som på landsvägar, förekom det ofta att hästen fick äta med selen på. Före lastbilarnas tid var det mycket med körning till och från järnvägsstationerna. Till den ena stationen, som byn här anlitade sig av, var det 13 km, och till den andra 10. Vid lastkörningar måste man ha foder med till hästen. För att göra det någorlunda bekvämt för hästen att äta togs betslet av och bröstrommen, som sammanhåller bogträna, spändes upp. Om då ingen förbindelserem fanns mellan däckeln och bogträna ramlade bogträna fram över hästens huvud. Denna rem gav också ett vist stöd åt däckeln så, att den ej skred.

bakåt,när hästen drager hårt i en motbacke.. Stretrem har varit den vanligaste benämningen här på orten,på denna rem. Hur gammalt bruket är kan jag ej ange. Det var nog mycket i äldre tid av små uppfinningsar på skilda områden,som en eller några personer kunde ha ganska längen,innan det blev mera allmänt.. Så har det också kunnat vara med denna detalj å en sele.. Jag vill dock minnas,att på den ~~g~~ gård,som jag är född och från vilken jag har minnen sedan omkring 1910(hästar var då hela ens intressen) hade de,åtmihstone en del se- lar,som fanns stretremmar till. 1916-21 då jag själv körde hästar hade vi sådana förbindelseremmar.

I8. Springgjord,som här på orten kallades för,däckelgjord,,och för ränngjord och även för bröstgjord och av mycket gamla personer ochså för selagjord,har funnits å selar så längen jag och mina bekräftare kan minnas. Den skulle spännas åt ganska så hårt.. Man skulle endast kunna ^{ha} flata handens fingrar emellan ~~X~~^{XX}~~XX~~^X~~X~~^X remmen och hästens kropp,när den spändes åt. Denna rem användes såväl till åk, som arbetssselar.

I9. Svansrem eller ryggstycke,rumpestycke,som det kallades här på

orten, användes allmänt å selarna här. Å hallands å skånenmodellerna fanns de ej som orginalutrustning, men om någon använde sig av dessa seltyper här, måste de nästan nödvändigtvis utrustas med denna detalj. Vid skogskörsor var det nödvändigt att ha rumpestycke å selen. Det förekommer ofta i skogen, att man kör utför starka sluttningar, och hästen måste då hålla hårt emot, om denna detalj ej finns å selen, förskjutes däckeln fram över hästens hals. Detta var särskilt förhållandet förr, när allt virke kördes med häst. Numera har man i regel basvägar för bilar i skogarna och körning med häst förekommer blott ut till dessa vägar. Då använder man blott en kälk, en s.k. släpa, släpkälk. Körning med en sådan släpa skuter ej på så hårt i sluttningarna. Det parti, som ligger under hästens svans, har ej haft något särskilt namn här på orten. Det har gått under samma delbeteckning "rumpestycke". Att man använt trä, till den av rumpestycket, som ligger under hästens svans, torde ej ha förekommit här. Om så varit fallet, är det så längesedan, att ingen av i dag kan minnas detsamma.

20. Baksele eller hindertyg, förekommer numera blott i undantagsfall.

Det är vid skogskörslor eller andra tyngre körningar på backiga vägar, som baksele i huvudsak användes till. En baksele ger en häst ökad kraft till att hålla emot ett lass i utförsbackar. Det förstärker också selen i sin helhet, eller rättare uttryckt, de delar av selen, som blir särskilt påfrestade, när hästen måste hålla emot i backarna. Förr användes baksele ganska mycket här på orten, som jag förut nämnt till skogs och vissa andra liknande körlor. Vid körning i jordbruket användes alldrig baksele. Vid jordbrukskörlor var det ganska omotiverat, att ha denna anordning på selen. Baksele eller hindertyg, som var de båda namn, som förekommit här på orten, användes blott till arbetsselar. Till åkselar hade de välingen uppgift att fylla. Så särskilt gammal torde ej bakselen vara på orten här. Jag har ej kunnat få någon bestämd uppgift om när den kom i bruk. Jag har frågat om det var de av mig förut nämnda värmelandskörarna, som infört bruket hit, men som sagt, har jag ej kunnat få någon bestämd uppgift om det. Åren 1914-19, skedde det stora skogsavverkningar här. Det var Mölneby-Aktiebolag, som då förutom stamgården Mölneby (den såldes också men återköptes av disponenten) försålde alla sina egen-

domar. Skogen intill ett vist tumtal nedåt försåldes särskilt, all granskog å samtliga hemman köptes av Rydö-Aktiebolag Småland. Detta bolag hade ett stort antal med egna hästar och körare. Dessa körare hade hindertyg till selarna. Det är mest troligt att det var igenom dem, som bruket infördes hit. En bakselé var tillverkad av starka rätt breda läderremmar. Denna rem var med en järnkrok eller annan anordning fästad i selens selring. Den gick sedan utmed hästens sida och omkring dess bakdel och utmed andra sidan och fästes där i selringen. Vid denna rem var vid hästens ~~XX~~ ^{bak} båda sidor fästade, klenare remmar, som gick snett framifrån och bakåt, och från och framåt. Dessa remmar var sammanfogade, strax framför hästens korsrygg.

Selring med tillbehör.

21. Selring, torde vara det enda namn, som förekommit här på orten av denna del på en sele.

22. Under denna selring brukar i regel att finnas ett skydd av läder. Något särskilt namn på detta, har mina berättare eller jag ej hört omtalas, så det torde ej ha förekommit något särskilt ^{name} å detta.

23. Selavård, selavårda, har varit den mest allmänna benämningen på denna del till en sele, här på orten. På arbetssselar har väl denna del av selen varit av järn, så längen som någon nu kan minnas. På åkselar dock, var den i regel av en läder rem. Denna rem trädde igenom ett hål i skakeländan. Senare tiders åkvagnar och likaså kärrors skalmar (skakeländar) fanns ej hål uti. De var i regel försedda med pinnar av metall, som gick egenom skakeländan. Dessa pinnar några tum över skakeländans, såväl under, som översida. Emellan dessa pinnar spändes denna rem. Den kallades här på orten för, förspännerrem. På en del av skakeländarna till åkvagnar och kärror, var i stället för ett hål i genom skakeln, ett järn å såväl över, som undersidan, varigenom remmen togs (jag skall medränta en enkel teckning över hur detta ser ut). Denna anordning kunde användas såväl till förspännerremmar, som till selavårder. En åkvagn kördes sällan utan draglinor och då blir påfrestningen å åkremmen ej så stor. Var drag ~~XXXXXX~~ linorna ordentligt spända, blev det ingen påfrestning på dragremmen, dess uppgift blev då mest, att hålla fast skaklar na fast till selringen.

Enligt berättaren Per Johansson, har det i äldre tider funnits sela-
värder av kombinerat järn och läder. De var tillverkade av två lä-
derskivor, med ~~xx~~ en järnskiva på varje utsida och nittade tillsam-
man. Per Johansson vill också minnas, att i äldre tid användes även
förspänneremmar till arbetsselar.

24. Selapinne och selasticka, har varit ortens benämning på den pin-
ne, som skakeln fastlåstes med. Numera och sedan en 20-30 år tillba-
ka, är selapinnen av järn. Det var i början av 20 talet, som järnpin-
nen kom i bruk här på orten. Den kallades då för patentpinne. Den
^{är} blev dock ej allmän på många framåt. Den var ej så bra från början,
som senare. Innan dess och så långt tillbaka, som jag och mina berät-
minnas, var alltid selapinnen av trä. I äldre tider har det också
funnits av horn eller ben. Jag har talat med en nu snart 70 årig
man på Mölneby, som i sin ungdom arbetade på en av mölneby utgårdar.
Han omtalade, att på denna utgård hade de funnit selipinnar av horn
eller ben, vilket kunde han ej riktigt minnas. De använde dem ej mer
än blott på försök, men de var ej bra, var hans omdöme av desamma.
Enligt hans utlåtande var de felaktigt gjorda, de var också ~~och~~

för hårdå och hala.

25. Selringen är ännu kvar på alla arbetsselar. Draghästen användes ännu, fast i mindre omfattning än förr. På arbetsselarna har ej selringen ersatts med något annat. På en del typer av åkselar, som såldes de senaste åren innan bilismen helt hade slagit ut, även finåkningen efter hästar, var de vanliga selringarna ersatta med ett stort spänne, som här på orten gick under benämningen "sölja". Som jag förut angett, användes sådana spännen endast till åkselar. I början torde det endast ha funnits på paråkselar. Det fanns även specielt sådana. De kallades för KK parsalar, höger och venstersele. De skilde sig endast ifrån andra åkselar i den mån, att remmarna, däckelremmen och bukgjorden, spändes på hästens utsida, alltså venster hästen å vens- ter sida och högerhästen å höger sida. Senare fanns dessa spännen även å åkselarna, som ej var specielt avsedda för parhästar. Spännet "söljan" var ganska stor och också något svängd från själva spännhaken. Det gick bra, att sätta förspännerremmen genom spännet och sedan genom skakelandans anordning. Med dessa spännen i stället för selringar var det nödvändigt med draglinor. Draglinorna till dessa

åkselar var i regel av läder. Genom draglinan var i den ända, som var avsedd att fästas i spännet, gjort ett antal hål. Linan fastsattes sedan i spännet, som ett vanligt hålspänne. Att det var mer än ett hål i draglinan, var för, att man skulle få en lagom längdanpassning.

26. Att man i äldre tider, istället för selring eller spänne, använt ett vinkelböjt stycke av trä, ben eller horn, är ej uteslutet, att det har förekommit. Berättaren Per johansson 78 år gammal, har hört benämningen "selknä". Det var dock medan han var så ung, att han ej hade någon nämnvärd kännedom om detsamma. Men han mindes tydligt att han hört omtalas, att dyligt funnits i rätt äldre tid.

27. Att man varken använt selring, selknä eller spänne, utan spänt fast dragremmen från bogträna direkt vid skakeländarna, kan jag ej besvara, varken med ja eller nej. Inga av mina berättare eller jag har hört omtalas, att detta har förekommit här på orten. När jag med mina berättare kom till denna fråga i frågelistan, kom vi överens om att det fanns en möjlighet, att nämnda anordning varit en av de första i hästselens barndom.

Huvudlag och tömmar.

28. Huvudlag har varit det mest brukliga namnet här på orten. Men även beteckningen betsel har förekommit. Men när denna beteckning förekommit, har det varit en mera gemensam benämning, på huvudlag och träns tillsammans.
29. Den del på huvudlaget, som lägges i hästens mun, har mera allmänt här på orten kallats för betsel(bessel). Men också för träns och träns är väl dess rätta benämning. Tränsar med två vinkelböjda sidstycken av ben, horn eller trä, så konstruerade, som frågelistan anger, känner ingen av mina berättare eller jag till, och de torde ej ha förekommit här på orten. Det förekom dock, helst i något äldre tid, medan hästar fanns i ett mycket större antal än nu, många olika slag av tränsar, fast de var alla av metall. Den vanligast förekommande tränsen, hade två ledar, med en liten bits mellanrum, alltså på den del av tränsen, som låg i munnens mitt. Ut från dessa ledar och till den ~~KKÄK~~ runda ring, som huvudlag och töm var fästade, var tränsen något svängd och av rund, slät metall. Det fanns en sorts tränsar, med blott en led och metallen vriden. Det fanns också en s.k. stångträns, med

och utan led och av fyrkantig metall. Stångtränsen hade och så utan för själva munbiten, ganska långa stänger av metall, den hade också mer än en ring för tömfästet. En typ av dessa stångtränsar, var och så försedd med en metallkedja, som gick under hästens käke. Samtliga dessa modeller, utom den förstnämnda, var avsedda för hästar, som av en eller annan orsak var svåra att köra. Särskilt den sista nämda stångtränsen, användes ej, i varje fall ej till arbetshästa, utan i yttersta nödfall. Det fanns och finns väl ännu hästar, som var, som det heter på fackspråket, hårdhållna. Om en häst var bråkig och kanske tagit sig ifrån sin körsven (skenat) gjordes det ofta försök med ombyte till en annan träns.

30. Direkt i stället för betsel, kan jag ej ange något fall där kapson har använts i stället för betsel. Det är dock möjligt att så varit förhållandet i äldre tid. Äldre tiders hästar var mycket bråkigare och mera svårhanterligare, än vad nutidens lugna hästrarna är. Äldre tiders hästar hade i regel ett av naturen häftigare humör, än vad t.e.x, ardennerhästen av i dag. Äldre tiders hästar, fick också slita mycket hårdare, än vad fallet är i dag. De blev också ofta

utsatta för en omild och oförståndig behandling. Framdivna med hugg och slag, ofta fick de otillräckligt foder, var överansträngda m.m. Hästen var också förr, åtminstone i många fall, en ständig bytesvara. En häst i äldre tid, som hade börjat att gå i handel, kunde under sin livstid ha en tio femton ägare, i vissa fall ännu fler. Av dessa sina ägare kunde han mötas av många olika behandlingar. Hästhändlarna i äldre tid, åtminstone de s.k. marknadsbytarna, tillhörde sällan de ömsinta männen, som det växer några vingar uppå. Många av dessa hetsade före ett byte upp sina hästar, alla icke synliga fel, fick köparen alldig veta m.m. Denna uppteckning, som jag gjort, litet vid sidan om, vad som efterfrågats i frågeformuläret. Men jag kom att tänka på detta när frågan om kapson har använts i stället XXXXXXXXX för betsel ochträns. Min far var efter sitt giftermål 1899, fördräng å en av Mölne-aktiebolags gårdar till 1914. Han var en erkänd säker hästkarl (som många av de äldre talar om än i dag) under sin tid på denna gård körde han in (tämjde) många hästar. Han fick också, åtminstone i ett fall ett par hästar, som körarna å två på de andra av bolagets gårdar, hade misslyckats med att tämja. Dessa hästar

ansågs av många, för omöjliga att tämja. Far ville ej på något sätt ta sig an dessa hästar, men han blev övertalad att försöka. Far talade mycket om tämjningen av dessa hästar, därom voro mycket att berätta, men det hör ju ej till denna sak. Far har berättat för mig, att han och hans medhjälpare, till dessa hästar använde kapson. Ej så att de försökte att köra dem i ensamt kapson, men de använde densamma, som en extra åtgärd, att användas i nödfall. De tog en av unghästarna intill en gammal och stadig häst och tämjde den bredvid denna. På unghästen hade de ett vanligt huvudlad, med en av de, med blott en en led försedda, skarpa tränsarna. Och så även en kapson, med en särskild töm för denna, som medhjälparen fick anlita, om så skulle behövas. Jag vill tilllägga, att dessa hästar blev tama och någorlunda snälla, fast den ena var ingen på gården, som ville köra eller kunde på en fem sex år efter det hans ansågs för tam, mer än far.

31. En töm brukar i regel att bestå av ~~X~~ en eller två delar, i regel av två. En arbetstöm brukar i regel bestå av två delar, som här på orten kallas, tömkast, och handstycke. Tömkastet är i regel av läderremmar, det är den ^{del} av tömmen, som går från betslet och genom däckelns

tömlöpare. Denna del brukar att vara 2 meter lång. Handstycket, som till arbetssselarna brukar att 4 meter långt, består i regel av ham- pa. I handstyckets ändar brukar tömmarna vara sammansatta, med ett s, k, lekarn. Detta lekarn är för att de båda handstyckena ej skall sno sig om varandra. Det har också funnits arbetstömmar, vars hela längd utgjorts av läderremmar. Numera torde ej dessa finnas, i varje fall är de ej gängsne, här på orten. En typ av arbetsvar av finskurna läderremmar, som flätats om varandra. Denna typ av tömmar var var ganska vanlig här en tid. De användes i vissa fall i hela sin längd, alltså som både tömkast och handstycke. Men även i vissa fall blott som handstycke, med tillsats av läderremmar till tömkast. I äldre tid tillverkades handtömmen av hemspunnet lin. Tömmar avsedda till åkselar, fanns av många typer och modeller. Jag uttrycker mig, att det har funnits, ja det finns väl kanske ännu, men i så fall användes de mycket sällan. Den typ av åktömmar, som mest förekom här var av läder till tömkast, och av tjockt, troligen av linne, sammanpressat tyg, KAKKAKKAKK till handstycke. Detta handstycke var till formen platt och av ungefär samma tjocklek, som tömkastens läderremmar.

Dessa handstycken till åktömmarna var av många olika färger. Bruna grå, gröna o.s.v.

32. Någon bestämd tidpunkt för när korstömmar för parhästar kom i bruk här på orten, kan jag ange. Per Johansson, som är älst av berättarna, kan ej med bestämdhet erinra sig detta. Å hans föräldrahem hade de blott en häst, så därifrån hade han inget minne av det. Men efter vad han hört berättas, trodde han att det var ganska allmänt omkring 1880 talet, möjligen något tidigare på de stora gårdarna, och då i första hand till deras åkhästar.

33. De partömmar, som användes innan korstömmarna kom i bruk, var med en töm på varje utsida av hästen, och ett mellanbindsle mellan hästarnas huvudlag eller rättare uttryckt, hästarnas tränsar, för det var i tränsarnas ringar, alltså där som tömmen fästas, som detta mellanbindsle var fästat. Här på orten har detta mellanbindsle kallats för mellantöm, men också för mellanbindsle. I vissa fall har har i stället för mellanbindsle av rep eller läderrem, använts en trästång. I regel var dessa s.k. mellanstänger (mellanstång) runda och i ändarna försedda med en klen järnlänk eller repstump och i dessa en hake.

som fästades i tränsen. Huruvida man i äldre tid, i någon större utsträckning har använt sig av detta mellanbindsle (mellanstång) har jag ej lyckats, att få några bestämda uppgifter om. Det blev en viss stelhet för hästarna, när en sådan mellanstång användes. En sådan mellanstång och likaså mellantöm, har jag själv varit med om att använda vid vissa körlor, som en extra åtgärd till vanliga parkorstömmar. Man kunde ibland få hästar, som var ovana att gå i par, även sådana, som var ovana att gå i par med varandra. Då kunde det förekomma, att hästarna ville bita och hugga varandra. Vid sådana förekomster var det bra, att ha en sådanstång emellan dem, tills de blivit vanliga vid varandra. Hästar som var ovana att gå i par, kunde också i början, gå för långt ifrån, eller fornära varandra, då var det också bra att ha en stång emellan dem, till man lärt ~~XXX~~ dem att gå, som de skulle. Det var dock ej ofta, som det förekom, det får anses, som ganska sällsynt och förekom endast vid jordbrukskörning, plöjning och harvning. På den gård där som jag arbetade förekom det också ganska mycket att vi fick köra med tre hästar, det förekom på alla gårdar här före traktorernas intåg, det var i huvudsak vid plöjning av vall

och svårharvad jord, och vid körning av skördemaskiner (självbindare), som det i huvudsak förekom. Några särskilt avsedda korstömmar för tre hästar hade vi ej (jag vet ej om sådana finns). Vi använde vanliga korstömmar för par och då var det nödvändigt med mellanbindsle.

34. Skillnade på att använda korstömmar och den äldre typen av enkla partömmar, måste givetvis vara ganska stor. Själv har jag ingen erfarenhet av detsamma, mer än vad som jag varit med om att använda mellanbindsle till vanliga korspartömmar. Men för den som har sysslat något med detta, säjer det sig självt, att det måste vara en väsentlig skillnad för både hästarna och för den som kör. Det torde varit så, att de första korstömmarna använts till åkselar, alltså till finare körning. Men det torde också ha haft en ganska snabb övergång till att också omfatta arbetstömmar.

35. I egentlig mening torde det väl ej ha förekommit, att man kört draghästen utan törn. Vid vissa tillfällen, har det dock förekommit, och förekommer väl kanske ännu, att man går vid hästens huvud och leder den i grimman. De som är mycket försiktiga vid inkörning av en unghäst, kan gå så tillväga de allra första gångerna. Man har

dock såväl huvudlag, som träns på unghästen, men även grimman. Att man leder den i grimman är för, att hästen skall vara lugnare när någon går vid hans huvud. Det är också en försiktighetsåtgärd för, att man ej från allra första början, skall behöva att taga för hårt i tömmarna, hästen kan då bliva öm och rädd för tränsen. Något fall där man lett draghästen i grimskaftet i stället för att köra den i töm, har mina berättare eller jeg, ej hört omtalas.

36. Att körkarlen har ridit på draghästen och på så sätt lett den har förekommit. Förr förekom det ofta vid nästan all spannkörning. Vid hästregementena, där det köres kanoner och tross med hästar, torde det förekomma ännu i dag. Någon spannkörning här på orten, förekommer knappast något numera. Förr förekom det dock ganska mycket. Snöplogningen av landsvägarna var innan skötslen av vägarna övertogs av vägkassan och senare vägförvaltningen, uppdelat på ploglag. Denna snöplogning krävde alltid två par ofta tre par hästar. Den som körde hästarna närmast plogen, satt på densamma. De som körde de främre paren, red på ~~XXXXXX~~ hästarna. Det av mig i uppteckningarna förut nämnda Mölneby Aktiebolag, hade ofta förflyttning av tunga

pjäser emellan sina gårdar. Det var stenkross, ånglokomobil, större tröskverk m.m. Vid dessa transporter var det åtminstone om det var backig väg, nödvändigt med mer än ett par hästar. Vid dessa transporter förekom det att kusken red å det främre paret.

Olika seldonstyper.

37. Bröstsele, bringsele, kallades här på orten för "brösta". Den har förekommit här på orten och gör väl kanske ännu i dag, fast jag har ej sett någon sådan nu på många år. Den har dock ej varit något nämnt vårt allmän här.

38. I gången tid, när hästar användes till alla körslor och när det fanns hästar av olika slag, fanns det också hästar, som hellre drog med en brösta, än sele med bogträn. Här på orten har dock detta varit blott i undantagsfall. Det fanns också de, som använde brösta till åksele och till all lättare landsvägskörning, till samma häst, som de till tyngre arbetskörning, använde sele med bogträn. Men även detta får hänföras till undantagsfall. Det mästa som bröstselet har använts här på orten till, torde vara till ombyte om en häst blivit tryckt (selbruten). På de större gårdarna hade de i regel ett par

bröstor, för att ha till ombyte. Berättaren G. Lindkvist omtalar, att KÄXXPÄX på den gård, som han arbetade innan han arrenderade den gård han nu brukar, hade de bröstsclar för ombyte. Han omtalar att han använt dem till sitt hästpar en gång när de blivit brutna. Han körde då i skogen, men som han själv uttryckte sig, tyckte varken jag eller hästarna om dessa selar. En häst som ej var van att draga med en bröstsel, drog ej mer hälften av det lass, som han gjorde med en sele med bogträn, som han var van vid. Särskilt om det gällde för hästen, att taga några hårda tag, som det ofta förekommer vid skogs-körslor och liknande.

39. Bröstselen torde vara ganska gammal. Hur gammal den kan anses att vara här på orten, har jag ej lyckats, att få någon bestämd uppgift på. Bröstselens användning här på orten under de senaste åren har minskat. Hästarnas antal har år från år minskat i antal, nu är de blott en ringa del av vad de var förr till antal. Bröstselen får dock anses ha minskat även under de senaste åren, medan det fanns relativt många hästar kvar. Jag menar alltså med detta, att den har minskat mera procentuellt sett, än vad hästarnas antal gjort.

40. Förutom bogträna och till dessa hörande lösa eller fasta putor och remmarna varmed bogträna hölls samman i bröst och nacke, samt dragremmen, som var fastsatt vid bogträna, var den övriga utrustningen till en brösta, densamma, som tillen sele med bogtränen. I bröstremmens del bakåt var selringen x fästad och däckelens remmar i dena, likadant som på andra seltyper. Bröstremmen var tillverkad av ganska brett och kraftigt läder. Själva denna rem, som låg runt hästens bog, tjänstgjorde alltså, x jämfört med andra seltyper för, både dragläder, bogtränen med tillbehör. Något särskilt mer än denna rem fanns ej till denna seltyp, som skiljde sig från de andra typerna.

41. Det är möjligt, att det finns stångselar kvar på ett par av de större gårdarna här, men i så fall är de ej i bruk, eller har varit på många år. Dessa så kallade par eller stångselar, användes i regel här på orten, blott som åkselar. Och numera och sedan många år tillbaka, har bilarna helt övertagit hästens roll i detta fall. Någon bestämd tidpunkt för, när dessa selar kom i bruk här, kan jag ej ange, men troligen omkring sekelskiftet. Någon särskild förändring av den gamla seltypen, åstadkom ej dessa selar. Någon skillnad av dessa

och andra seltyper fanns ej. Skillnaden var blott den, att den ena av dessa selar kallades för venster och den andra för högersel. Åtspänning av selens remmar skedde å dessa selars respektive ut-sidor. I regel var de ochså specielt avsedda för parkörning. Om det så var, fanns det inga anordningar avsedda för anslutning av skaklar. Fästen förstångkoppel fanns å bogträna. Till dessa åkse-lar var alltid ståndkopplen av läderremmar. Som jag förut nämnt an-vändes stångselar företrädesvis till finåkning.

42. Detta är en fråga, som jag och mina berättare, ganska ingående har diskuterat. Jag vet ej om vi rätt har förstått frågan, jag tror det knappast. Några selar, som haft namnet kollerselar, torde aldrig ha förekommit här på orten, i så fall för mycket längesedan. Berät-taren Per Johansson vill minnas, att han i sin barndom, hört berät-tas om ett mycket fint och förmöget folk i grannsocknen kalvsjöholm och som ochså till sina hästar haft några särskilt fina selar. Han hade också hört att dessa hade ett särskilt namn, han kunde ej minnas vad, men trodde möjligen att det kunde vara kollerselar. Berättaren Gustav Lindkvist och så jag, hade en annan uppfattning.

Vi utgick från det alternativet, att det finns ju en hästsjukdom, som benämnes koller. Denna sjukdom förekom ~~XXXXXX~~ procentuelt sett mera bland hästarna förr, än nu. Den sjukdom å hästar, som här på orten kallades för koller, ~~XXXXXX~~ yttrade sig så, att hästen vid vissa tillfällen, när den vid landsvägskörning, t.e.x, kom till en motbacke, nekade att gå längre. Av många ansågs denna sjukdom för blott en ovana eller trilska hos hästen. Men det var med säkerhet en sjukdom hos hästen. Troligen förosakad vid upprepade tillfällen, med överansträngning av hästen. Vid många körningar kunde hästen eller hästarna vara trötta och ansträngda när de kom till en backe. Fick de då ej stanna och vila, uppstod givetvis en överansträngning. Om detta upprepades många gånger, kunde det givetvis inverka på hästens hjärna. Hästar, likt som allt levande väsen, är icke lika känsliga för samma ting, och kunde av sådana händelser, påverkas olika. En häst, som en gång blivit behäftad med koller, blev sällan fri för det samma. Många körsvenner försökte med många medel och en del ganska så radikala sådana. En del av dessa åtgärder, tangerade väl gränsen till djurplågeri. Om en sådan häst, som var behäftad med koller kom

till en backe och nekade att gå upp för densamma, kunde köraren om djuryänlig och förstående, låta hästen bliva stående och vila ganska längen. Det kunde hända att det räckte med denna åtgärd, men ej i alla fall. En del tog en säck, sin rock eller annat tillgängligt & skynke och tog det om hästens huvud. Med en del hästar hjälpte detta men ej med alla. De mera radikala medlen var, att tända en eld bakom hästen för att försöka, att skrämma honom att gå på detta sätt. Om det var sommartid, försökte man och så med nässlor, som stoppades under hästens svansfäste eller med en medhavd kardborre m,m. Till en del av dessa hästar, som var behäftade med koller, försökte man också med vissa anordningar å selens huvudlag. Dessa anordningar var de s.k. skygglapparna, dessa var fästade vid huvudlagets ^{rena} ~~pannan~~. Dessa skygglappar var av läder, fanns också med stöd av metall. De gick framåt förbi hästens ögen och var avsedda för att hästen ej skulle se någonting åt sidorna, som han kunde blixtlöst av. Dessa skygglappar användes ganska mycket förr, alltså även å selar, som ej var avsedda för hästar med koller. På åkselar var det ganska vanligt med dessa skygglappar. Detta för att hästarna ej skulle blixtlöst av.

da, ~~av~~ från dikena uppflygande papperslappar m.m. På arbetssselar var dessa skygglappar ej så vanliga här, blott i enstaka fall. I Haland har dock dessa skygglappar varit ganska vanliga, även å arbetssselar. Detta såg jag under de år jag var chaufför och färdades mycket till Halmstad, Falkenberg och Varberg med flera platser därstädes. För hästar, som var mycket skygga och rätta, hade man ochså en möss-skärmsliknande anordning, som var fästad vid huvudlagets pannrem. Den gick framåt och nedåt över hästens ögon. Med denna anordning och skygglappar kunde hästen blott se ned och framåt. Denna anordning, alltså med både skygglappar och pannskärm försökte man ochså ^{Xha} ~~MÅK~~ ~~OKXXA~~ att på hästar, som hade koller. Vad som gäller uppteckning en om hästar med koller, är förutom vad mina berättare och jag känner till, vad min far har berättat om detta. Han hade nämligen i sin ungdom haft två sådana hästar att köra. Nu om frågan i frågeformuleringen något helt annat, än vad jag har svarat på, så kanske ändå, att uppteckningen om koller, har något värde i detta sammanhang.
⁷³⁾ Bjällearkransar och klockor av olika slag, har använts i såväl åk, som arbetssselar. Bjällearkransar, finare sådana, med många s.k. kulor

användes endast i regel till åkselar. Dessa bjällerkransar kallades ochså här på orten för "skallerkransar". Dessa bjällerkransar fanns av många olika sortter och tillverkningar. Det fanns en del finare sådana, med silverliknande metall. I en del av dessa kransar var kулorna tillverkade i gradvis storleksordning. Det blev alltså olika ljud från var och en av dessa kulor. De var stämda ungefär som ett piano, orgel eller dragspel. Större sådana bjällerkransar, var fästade vid däckeln, och gick runt nedåt utmed hästens ~~huvudet~~ sida, och upp till korsryggen, där de var fästade i "rumpestycket". Mindre sådana kransar, var fästade i däckeln och gick rakt ned till selringen, och fästades där. Det fanns också ensamma sådana kulor, dessa var då i regel mycket stora och kallades "domkulor" eller domdunkulor. Dessa fästes å bogträdets översta del, alltså ovan bogträdets nackrem. Många av dessa kulor hade ett starkt och vackert ljud. Dessa användes så väl till åk, som till arbetssselar. Klockor, som här på orten även kallades för bjällror "bjälla" och pinglor "pingla", fanns av en massa olika storlekar och tillverkningar. Dessa användes i huvudsak till arbetssselar, men ochså till åkselar. Det var ej alla hästägare, som

hade någon åksele och kanske ingen bjällra eller krans, att byta med, utan använde sig av detsamma, till såväl arbete, som finåkning. Det fanns stora och mindre klockor)bjällror) som blott hade en kläpp. Det fanns ochså större och mindre klockor, som här i regel kallades pinglor, som hade två kläppar. De som hade en kläpp, fanns i regel av fler storlekar, än de som hade två. Det fanns en sort av de stora klockorna, med en kläpp, som det ej var så många av här på orten, som hade. Den ansågs av många, att ha ett alldelers för starkt ljud och var störande för hästen. Dessa klockor, bjällror, pinglor, fästes alltid i bogträdets bröstrem. Det fanns ochså de, som fäste de stora klockorna i skakeln, strax framför selpinnen. Jag har sett några stycken ha denna anordning, men blott ett fåtal och det var sådana, som hade av de förut nämnda, allra största klockorna. På de ~~XXXXX~~ större gårdarna här (det får nu hänföras till en gången tid) som det då fanns många hästkörar, och jag minns det ochså själv från den gård, där jag arbetade, var det ofta kiv om vem, som hade den klocka, bjällra, pingla, kula, med det vackraste ljudet. Denna artikel var ochså ofta föremål för utbyte mot andra. Frågelistans frågor är nu slut, men jag skulle vilja göra ett par

tillägg till densamma. Jag hoppas att folklivsarkivet ej har nåtting emot detta. Det är nämligen ett par delar till en sele, som ej är efterfrågat i frågoformuläret. På varje sele, såväl åk, som arbetssele finns en rem av läder, som går under hästens buk. Denne rem, som här på orten kallas för bukgjord, måste finnas på varje sele. Den är och måste vara av kraftiga läderremmar, i regel är det två kraftiga remmar, åtminstone är det å så på arbetssselarna, som är sydda på varandra. Bukgjorden är, förutom på de förut nämnda stångselarna, där det blir tvärt emot med högerselen, fästad i selringen vid höger sida. I den venstra selringen finns en s,k, spänntamp, även denna av lika groft och kraftigt läder, och med ett vanligt spänne, spännes remmen fast med spänntampen. Denna bukgjord är nödvändig när en häst skall hålla emot ett lass. Om den ej funnes, skulle bogträna då, förskjutas fram över hästens hals. Den är också nödvändig, när en ^{häst} försänd med skaklar, skall backa. Förhållan MAXIMERA det då blev precis detsamma, som när han skall hålla emot. Med sina fästen i selens båda selringar, sammanhåller bukgjorden selen. Om den ej funnos, voro det strängt taget omöjligt att använda selen. Då måste det i så fall användas baksele, men denna håller ej draglädren in till hästens sida på samma sätt.

Här på orten fanns förr en typ av draglinor, som alltid medföljde selen, de var nämligen fästade i selringen. Dessa draglinor var i sin helhet av en järlänk av märhlor. Denna länk var dragen igenom selringen, i länkens ända var en liten krok, som fästes i en av länkens märhlor. Denna krok kunde alltså fästas i vilken av länkens märhlor, som man önskade, allt eftersom man ville ha draglinan, kortare eller längre. Denna typ av draglina var dragen genom en hylsa(balja) av läder. Denna läderhylsa tjänstgjorde alltså, såsom skydd åt hästen sidor, för att han ej skulle skavas sönder av länken. Läderhylsan var med ~~XXX~~ en tunn läderrem fästad i selringen. I den andra ändan av hylsan, var en rem fästad, som gick över hästens rygg och till den andra sidan av hästen och där fästad i den hylsan. Denna läderrem var på olika sätt fastgjord vid rumpestycket. Den fick ej glida framåt eller bakåt på hästens rygg. På grund av den rem, som låg över hästens rygg och höll lin hylsan uppe, ramlade alldrig dessa ned långt åt marken, när hästen eller hästarna stannade. När man körde med harv eller plog, trampade hästen ej så lätt över sådana upphängda linor, som förhållanden är med andra, utan denna anordning. Detta brukar nämligen ofta

att hända vid vändningar, att hästen eller hästarna, ej håller draglinan spänd nog och lätt trampar över desamma. På grund av att denna typ av draglinor var fästade i selringen och likaså den rem som låg över hästens rygg och var fästad i rumpestycket, medföljde de sålunda selen, när hästen selades av. Detta var nackdelen med desamma. De gav selen en betydligt mera tyngd, när den skulle hängas upp på "kneken". Förr och fram emot 40 talet var denna draglins typ mycket använd här. På de störregårdarna, var den förr allmän och även på de mindre, i första hand om det gällde parkörning. Hur gammal denna typ av draglinor är här på orten, kan jag ej bestämt ange, men jag minns dem själv sedan omkring 1910. På den gård där jag föddes och likaså på den gård, som jag senare arbetade, användes denna tid, blott sådana linor. De var också bra när man red på hästarna. Att man red på hästarna förekom mycket förr särskilt på de stora gårdarna, där det ofta blev ganska stora avstånd, till de längst bort liggande åkerfälten. Genom att denna typ av draglinor var fästade i selringen och genom remmen, som höll upp dem baktill, tjänstgjorde läderhylsan mycket bra, som stigbygel. Själv har jag, både som småpojk och under de år jag körde hästar själv, ridit många hundra mil, med dessa läderhylsor, som fotstöd.

ACC. NR. M. 14833:45.

hantverks-

FOLKLIVS-
ARKIVET

LUND

46

KALLOVÄLKIMÄSTÄVÄ

Två enkla stierer, kanske oförstaende, men menade
att röra vad gick angott.

Skakelända med infält fäste
av järn kunde man andas
till såväl renmar,
som vanlig svårda av järn.
Farmar med såväl frå, som
de hästar.